

Івах М.С.

магістр, викладач,

Одеський коледж комп'ютерних технологій

Одеського державного екологічного університету

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ ЕТНОПЕДАГОГІКИ

Важлива роль у вихованні гармонійної особистості відводиться національно-патріотичному вихованню, метою якого є утвердження в свідомості і почуттях людини патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурно-історичного минулого України, а також толерантного ставлення до інших народів і їх культур. Однією з домінант національно-патріотичного виховання є відродження серед представників сучасної молоді кращих рис української ментальності: працелюбності, свободолюбивості, справедливості, гідності, щирості, людяності.

Особливої уваги потребує питання усвідомлення підростаючим поколінням своєї громадянської ролі саме сьогодні, в умовах трагічних українських реалій. Тривалий час наша національна свідомість була приспана нападами ворогів, кріпацтвом, патронатом Речі Посполитої та Московії, заборонами використання мови, голодомором, війнами... Чимало поколінь були виховані в ідеях відчуження від Батьківщини та національного самозречення. Як наслідок, отримали право на існування почуття національної меншовартості, комплекс неповноцінності, позбавлення відчуття національної гордості й духовно-культурної самостійності.

Варто зазначити, що поняття патріотизму в наш час трактують по-різному: від адекватного сприйняття цього явища, як прояву любові й поваги до рідної землі до появи бунтарства, розколу на націоналістичні та антинаціональні табори, зародження псевдопатріотизму.

Сучасній молоді особливо важливо розуміти, що патріотизм проявляється не в мітингах, не в протестах, не в носінні зображення прапора чи герба на грудях, а насамперед з усвідомлення себе, як частини великого механізму – держави. Патріотизм починається з поваги до себе та розвитку індивідуальної культури кожного. Саме виховання особистості як носія певної індивідуальної і національної культур формує в подальшому цілу систему ціннісних орієнтирів.

Одним з найбільших надбань нашого народу є його народна педагогіка. У 60х роках ХХ століття Генадієм Волковим введено на її позначення термін «етнопедагогіка» [2]. Загалом, етнопедагогіка направлена на пошук ефективних шляхів введення в сучасний педагогічний простір прогресивних ідей народного виховання, пов'язаних з певними конкретними етнічними традиціями. Власне, міць народної педагогіки полягає, в першу чергу, в масовості та ідеї встановлення духовного зв'язку між поколіннями, адже найпродуктивніший інструментарій цієї науки залишається тим самим, дещо видозмінюючись залежно від вимог певної епохи.

Українська етнопедагогіка «виросла з виховних традицій слов'янського світу, її генетичну основу становить народна педагогіка Київської Русі» [11, с. 195]. У традиційних формах і засобах виховної роботи в контексті етнопедагогіки частково збереглися виховні ідеали, відомі з часів Козацької

України, згідно з якими ідеальна особистість найбільшою мірою мусить відповідати інтересам народу. Прообразом такого загальнонаціонального ідеалу був козак, головними рисами якого були любов до свободи та прагнення соціальної справедливості. Саме їх тоді культивувала народна педагогічна наука.

У ХХ столітті сформувався ще один виховний ідеал – борець за самостійність і незалежність країни. Поряд з ним, на ґрунті хліборобського устрою життя з'являється модель «людина-громадянин-господар». Саме ця модель втілює у собі такі риси, як працелюбність, любов і повага до землі, праця задля особистого й суспільного блага.

Зміст і методи етнопедагогіки будуються на народному світобаченні й народній психології, тобто українська народна педагогічна наука розвивалась паралельно зі становленням української душі, ментальності. Враховуючи усі ментальні риси нашого народу, основною рисою цієї науки можна впевнено назвати гуманність.

Проблема національно-патріотичного виховання у різні часи досліджувалася українськими педагогами: Г. Ващенком, А. Макаренком, С. Русовою, В. Сухомином, М. Стельмаховичем. Значну увагу вихованню любові до Батьківщини приділяли їх попередники – Г. Сковорода, О. Духнович, К. Ушинський, Я. Чепіга.

Може здатися, що засоби етнопедагогіки не будуть ефективними в умовах сучасного науково-технічного, емпіричного, ідейного прогресу і не матимуть впливу на підлітків з усіма психолого-віковими особливостями становлення його особистості. Порівнюючи ціннісні картини хоча б поколінь дітей, народжених в 1990-х роках і дітей, народжених в 2000-х роках стає очевидним, що їх життєві пріоритети досить сильно змінилися, а отже застосовувати ті ж методи виховання буде не раціонально. Сьогодні підростає покоління часто нівелізує значення освіти, саморозвитку, тим паче значення наявності певної (особливо – патріотичної) громадянської позиції. Звісно, це можна пов'язати з не менш важливим соціально-економічним чинником – ситуацією в Україні, яка поки, на жаль, не дає привабливих соціальних гарантій для молоді та масовою трудовою міграцією через це. Проте, якщо порівняти це з, наприклад, найближчою до нас європейською країною Польщею, то зауважимо, що при наявній трудовій міграції рівень національної свідомості поляків куди вищий. Принаймні, юнацтво знає хто такий Адам Міцкевич і що важливого він зробив для свого народу. Коли ж запитати українського підлітка про Т. Шевченка, І. Франка, М. Драгоманова, М. Кропивницького, М. Міхновського, Р. Шухевича, А. Шептицького, то не кожен зможе сказати хто це чи яке його значення в історико-культурному процесі України. В цьому й полягає головна проблема сьогодення – варто впроваджувати можливі засоби пізнання власного народу, адже ми вже маємо гіркий досвід руйнації національної свідомості протягом століть.

Для того, щоб молодь була зацікавлена у пізнанні надбань української культури варто виокремити ті методи, які будуть найбільш актуальними. Приміром, українська поезія з притаманним їй ліризмом, естетизмом і дидактизмом – це те, що ніколи не втрачає своєї актуальності і здатності впливати на реципієнта. Тому впроваджувати певні моральні ідеали можна через метод, який умовно назовемо «дотик словом». Звісно, варто звертати увагу на те, що фундаментом для патріотизму є загальнолюдські моральні якості й чесноти, тому, зауважимо, в рамках патріотичного виховання не

обов'язково опрацьовувати лише патріотичну поезію. Важливо при цьому використовувати державну мову, особливо, в умовах білінгвізму. Однією з умов використання цього методу є поступовість, тобто поступово, звикаючи, студенти цікавитимуться українською поезією різного тематичного й жанрового спрямування. 21 квітня відзначаємо Всесвітній День Поезії. В нашому навчальному закладі (ОККТ ОДЕКУ) це стало доброю традицією. Вперше ми святкували його три роки тому і варто відзначити, що за цей час студентський інтерес до вивчення україномовної поезії значно зріс.

Однією з форм втілення етнопедагогіки можуть бути вистави українською («Кайдашева сім'я» за І. Нечуєм, «Тополя» за Т.Шевченком, «Лісова пісня» за Л. Українкою, «Андріївські вечорниці» за М. Гоголем та ін.). Це на всі часи – золота копальня українських традицій, пісенності, гумору, української духовності. Крім того, здатні зацікавити юнацтво свята календарного циклу («Зустріч весни», «Водіння кози» або «Маланка», «Обжинки», «День урожаю» і т.д.). Звичайно, в умовах сучасної міжкультурної комунікації підлітки піддаються впливу інших культур (західноєвропейських, американських), тому вдало приживаються святкування Хеллоуїну чи Масляної, Дня Вдячності чи Дня Сім'ї, що сприяє вихованню поваги до інших народів та їх традицій.

Одним з дієвих та актуальних засобів етнопедагогіки є народний танець. Як стверджував професор В. Верховинець у своїй праці «Весняночка», саме «у процесі занять народним танцем формуються духовні цінності громадянина-патріота України». Народний танець, як ніщо інше сприяє ознайомленню з кращими зразками української культурної спадщини: від понять про елементи танцю до символіки вишивки на одязі в різних етнічних районах України. Процес вивчення танцю – це можливість опанувати не лише певні рухи, а й поняття про історію того чи іншого танцю та про історію нашої держави в цілому. Тобто, займаючись народною хореографією можна вивчити гопак, плескач, польку і разом з тим мати уяву про життя козаків-характерників, побут та звичаї гуцулів.

Важливо, як впливає танець на свідомість особистості підлітка, зокрема, він сприяє формуванню шанобливого ставлення до батьківської землі. Народна хореографія одночасно є засобом не тільки етнопедагогіки, а й ключовим елементом естетичного та культурного розвитку, точніше, культурно-творчого аспекту розвитку, креативного начала, спрямованого на створення базової культури майбутнього громадянина.

Патріотична спрямованість виховного процесу через народний танець вибудовує в людині здатність протидіяти проявам громадянської аморальності, бездуховності і є одним із дієвих шляхів до перемоги над комплексом меншовартості. Як зазначав В. Сухомлинський у праці «Народження громадянина», основою почуття людської гідності є «патріотичні думки, почуття, тривоги, патріотичний обов'язок та громадянська відповідальність». Відомо, що гідність і честь – провідні риси української моралі, які, по суті, є фундаментом для всіх інших чеснот – щирості, оптимістичної вдачі, гостинності і ввічливості, здатності до допомоги та взаємовиручки.

Народна хореографія – саме той інструмент етнопедагогіки, який здатен прищепити людині розуміння й усвідомлення того, що любов і повага до Батьківщини, її традицій є вектором пробудження нашої державності та єдності. Саме глибина етико-естетичних засад українських традицій споконвіку втримувала наш народ на щаблі високої духовності і була мотивацією для боротьби у найважчих випробуваннях.

Танець виховує згуртованість, дружелюбність, повагу один до одного, а ці риси важливі для кожного індивіда не лише в колективі, у родинних стосунках, а й, звісно, в громадянських.

Варто підкреслити, що мистецтво народного танцю – це чудова можливість для сучасного підлітка відкрити в собі українця, ідентифікувати себе як носія української культури, а також популяризувати цю культуру серед однолітків, поступово розвінчуючи міф, що «модно» – наслідувати чужі, адже справжню цінність має розвиток і примноження здобутків рідного народу.

Список використаних джерел:

1. Верховинець В. Весняночка / В. Верховинець. – Харків, 1923.
2. Волков Г.Н. Этнопедагогика: учеб. для студ. сред. и высш. пед. учеб. заведений / Г.Н. Волков. – М.: Издательский центр «Академия», 1999. – 168 с.
3. Гевко О. Формування національно-патріотичних рис у студентів / О. Гевко // Рідна школа. – 2001. – № 11.
4. Гнатенко С. Виховання громадянськості у студентів в системі вищої освіти / С.А. Гнатенко. – К, 2003. – С. 177-182.
5. Забуранна М.С. Формування ціннісних орієнтацій школярів засобами етнопедагогіки // Путь в педагогическую науку. «Теория и практика этнопедагогических исследований»: м-лы научно-практической конференции. – Симферополь, 2016. – С. 220-227.
6. Концепція НПВ від 16.06.2015 року
7. Мосіяненко В.А. Українська етнопедагогіка: навч. посіб. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – 176 с.
8. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка / М. Стельмахович. – К.: ІЗМН, 1997. – 232 с.
9. Сухомлинський В.О. Как воспитать настоящего человека. / В. О. Сухомлинський // К.: Рад. шк., 1979. – 235 с.
10. Сявавко Є.І. Українська етнопедагогіка: навч.-метод. посібник. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. – 159 с.
11. Українське народознавство: Навч. посібник / С.П. Павлюк [та ін.]; ред. С.П. Павлюк. – 3. вид., випр. – Київ: Знання, 2006. – 568 с.

Калініченко Т.М.

аспірант,

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

ГЕНЕЗИС ВИЩОЇ ЖІНОЧОЇ ОСВІТИ В НАДДНІПРЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ НА ЗЛАМІ ХІХ-ХХ СТОЛІТЬ

Події 1905 року поклали початок процесу широкого залучення жіноцтва до здобуття вищої освіти, на необхідності якого постійно наполягала прогресивна громадськість. Про це, зокрема, свідчить і висновок комісії щодо реформування закладів вищої освіти під керівництвом Г. Зенгера (1902 р.), яка прийняла ухвалу «клопотати перед міністерством про надання особам жіночої статі якомога більшого доступу до вищої освіти шляхом заснування Вищих жіночих курсів» у великих містах (зокрема, Києві, Харкові та Одесі) «на тих же засадах, на яких такі курси створені в столицях» (малися на увазі чинні Вищі жіночі курси В. Герье в Москві та Бестужевські в Петербурзі) [1, с. 133].